

20676/15

B R I E F
V A N
W. VAN DOEVEREN,
MEDICINÆ DOCTOR

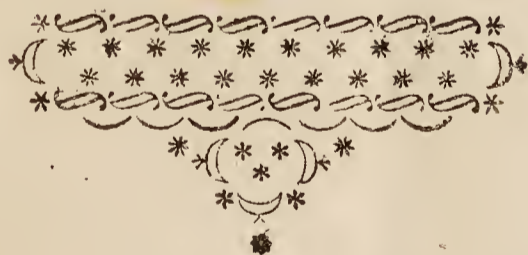
*Hoogleeraar in de Genees- Schei- en Vroed-kunde op de Hooge
Schoole van Stad en Lande, Stads-Physicus te Groningen,
Lid van de Roomsche-Keizerlyke Academie der Natuur-On-
derzoekers, van de Hollandsche Maatschappij der Wee-
tenschappen te Haarlem, en van het Bataafsche Genoot-
schap der Proefondervindelyke Wysbegeerte
te Rotterdam.*

A A N D E N
WEL EDELEN ZEER GELEERDEN HEERE
EDUARD SANDIFORT,
STADS- MEDICINÆ DOCTOR

*Lid van de Roomsche-Keizerlyke, Sweedsche, Baselsche,
Edinburgsche, Vlissingische, Societeiten, van het
Bataafsche Genootschap der Proefondervindely-
ke Wysbegeerte te Rotterdam, en ver-
scheide andere Maatschappijen.*

B E H E L S E N D E

Een Berigt van den gelukkigen uitslag der Inenting der
Kinderpokjes, onlangs te GRONINGEN
ondervonden.

In 's GRAVENHAGE,
By PIETER VAN CLEEF,
M. DCC. LXX.

73175

B E R I G T

V A N D E N

*Gelukkigen uitslag der Inentingē der Kinderpokjes,
onlangs te Groningen ondervonden,*

I N E E N E N

B R I E F

V A N

W. V A N D O E V E R E N ,

A A N

EDUARD SANDIFORT.

WEL EDELE ZEER GELEERDE HEER!

Sedert lange jaaren door overtuigingē van de
nuttigheid en noodzaaklykheid der Inen-
tingē der Kinderpokjes een Voorstander dier
praktyk geweest zynde; reeds in 't jaar 1759:
eenige Inentingē met gelukkig succes in dee-
ze Stad hebbende verrigt; en veelyds, zoo
wel in 't byzonder als opentlyk, myn gevoelen
over dezelve rondborstig hebbende gezegd (zie
myne Redenv. *de Errorib. Medicorum sua utilit.
non carent. p. 40. &c.*); zal ik UWEd. ligtelyk

kunnen doen begrypen, hoe aangenaam my geweest zy de gelukkige voortgang en uitkomst dezer heilzaame praktyk, die wy alhier onlangs hebben ondervonden, en van welke UWEd. meldinge heeft gemaakt in Uwe zeer geleerde en nuttige Bibliotheek VI.D. bladz. 718.

Dit ongemeen groot en algemeen succes der Inenting in deeze Stad is zoo aanmerkelyk als onverwagt geweest: hetzelve verdiende wel in een helderder dagligt, door eene naauwkeurige opgave van derzelve geheel beloop, gesteld te worden. Men zoude daarin een allersterkst bewys vinden voor de nuttigheid van dat Behoedmiddel, en in deeze afgeleegene Stad en Provincie een voorbeeld ontmoeten, 't geen mooglyk in staat zoude zyn geheel Nederland, in het welk de Inenting nog byna overal geweldigen tegenstand ontmoet, de oogen te openen tot het gunstiger beschouwen van eene ontdekkinge, welke ik voor eene der grootste geschenken des Hemels aan 't menschedom rekene, en welke ons nagelagt zig schaamen zal, dat zyne Voorouderen zoo langen tyd verworpen, of getwyffeld hebben aan te wenden tot hun gebruik.

Terwyl Gy van my daar omtrend iets verwacht, en myne menigvuldige bezigheden my nog niet toelaten alle myne Waarneemingen over die zaak in de vereifchte orde te brengen; terwijl het te wenschen is, dat ook die van andere Geneesheeren deezer Stad het ligt zullen zien, om
 daar

daar uit dan het algemeen succes wyders te kunnen beoordeelen; zal ik UWEd. thans eenige algemeene berigten daar van meededeelen, en alleenlyk daarby voegen ééne byzondere *Waarneeminge*, dewelke my onlangs in 't oeffenen der Inentinge alhier is voorgekomen, en my toefchynd de aandagt van kundigen te verdienen.

In 't algemeen merke ik vooreerst aan, dat, tegen het gewoon beloop der daaglyks voorvalende gebeurteniffen, de gerugten omtrend de Inentinge in deeze Stad niet zeer vergroot zyn geworden. Het is waar, dat sedert het laafte van de maand November 1769., in den tyd van drie maanden, omtrend vierhonderd Inentingingen alhier zyn gedaan, en dat dezelve tot hier toe by aanhoudendheid nog worden in 't werk gefeld: zoo dat men veiliglyk het daar voor mooge houden, dat 'er tegenswoordig wel 450. perfoonen zyn ingeënt: waar onder de meeften van aanzienlyken rang zyn, dog ook niet weinige van minderen en borgerlyken ftaat, ook fommige van de kleine gemeente.

Tot den uitfteekenden voortgang deezer Inentingingen, heeft voornaamlyk veel toegebragt de eensgezindheid aller Geneesheeren deezer Stad, in een werk van zoo veel aanbelang: ik twyffele, of 'er wel één onder dezelve zy, die niet de Inentinge voorgeftaan of geoeffend heeft: zeldzaam voorbeeld! De edelmoedige

toestemminge, en opentlyke verklaaringe, van de voornaamsten onzer Godgeleerden en Predikanten; hunne voorbiddingen en dankzeggingen van den kanzel; ja, het geeven van voorbeelden in hunne eigen kinderen en naastbestaanden; hebben niet weinig toegebracht, om kragt aan 't werk by te zetten, en veelen te doen overgaan tot het omhelzen van die praktyk.

De meeste kinderen der Regenten, Amptenaaren, en voornaamste Ingezetenen van Stad en Lande; alle de kinderen der Hoogleeraaren deezer Hooge School, die de kinderziekte nog niet ondergaan hadden, ten getalle van vyftien, waar onder ik het genoeg en hebbe ook myne twee Zoontjes te tellen; verscheide kinderen, of naastbestaanden, van Predikanten en Godgeleerden; veele der aanzienlykste uit het Landschap Drenthe, en sommige uit het nabuurig Vriesland en Oostvriesland herwaards gekomen; zyn de gelukkige Voorwerpen onzer poogingen geweest, die zoo zegenryk bekroond zyn.

Want onder dat groot getal van Inentelingen (hoe zeer ook ter zelve tyd de natuurlyke kinderziekte in deze Stad woedde, en daaglyks sommige na 't graf sleepte, terwyl andere in 't grootste gevaar wierden gebracht) zyn niet meêr dan twee kinderen, en wel onder de laatsten, geweest, waar omtrend men geenen goeden uitslag der Inenting heeft zien volgen, van welke het eerste, indien ik wel onderrigt ben, den

15en, en het anderen den 14en dag, na de gedaane Inenting, is gestorven: dog omtrend welke beide gevallen verscheide aanmerkelyke omstandigheden tot verschooning der Inenting hebben plaats gehad, welke ik overlaate te berigten aan de Geneesheeren, die dezelve behandeld of gezien hebben. — Indien men egter al eens volkomen toestond, dat deze kinderen door de Inenting zyn gesneuveld, dan zoude dit niet vreemd te houden zyn in eene Stad, die zoo sterk besmet was. Het is veel eerder te verwonderen, dat zulks niet meermalen is voorgevallen: 't geen nog klaarder blykt, wanneer ik UWEd. melde, dat ik zelve ses perfoonen, die reeds onder de voorbereiding waaren, door de natuurlyke ziekte hebbe zien aangetast worden.

Myn oogmerk is thans niet in dit Stuk verder uit te weiden. Ik voege 'er alleenlyk nog maar by, dat men in 't verkiesen der voorwerpen niet zeer naauw gezet is geweest: Kinderen en andere Perfoonen, die daauw-worm, verscheidenlei uitslag, en andere ongemakken hadden; sommige, die zeer teeder waaren, en van zwakke gesteltenisse; zyn ingeënt met eene goede uitkomst, en hebben de waarde deezer Praktyk nog te meer doen uitsteeken.

Kinderen van 3, 6, 7, 10, 12 Maanden, en daaromtrend, zyn door my, en Anderen, alhier met al zoo goede uitkomst als oudere in-

geënt: schoon ik meerendeels in de zulke grooter getal van Pokjes hebbe gezien: het geen ik aan de broeiing van het bakeren meest toefschryve. — Van de Tandten hebbe ik ook geen ongemak waargenomen, niet tegenstaande in een Kind dezelve geduerende de uitbottinge uitkwamen: egter zoude ik, niet gedrongen zynde, deezen tyd liever laten voorbygaan.

De manier van Inenting is zeer eenvoudig op de wyze van SUTTON, DIMSDALE, of GATTI, geschied. De verkoelende Geneeswyze is in 't algemeen by alle (zoo veel my bekend is) gevolgd; zoo als mede het gebruik van de vrye Lugt: welke ik betuigen moet voor de voornaamste verbeteringe der hedendaagsche Praktyk der Inenting te houden, indien men daar in de vereifchte voorzigtigheid niet uit het oog verliest.

De eene Geneesheer is hier meer, de andere min, voor de zoogenaamde *Voorbereidinge* geweest. Eene wel bestierde, niet te lang duerende, of de lighaamen verzwakkende, Préparatie houde ik zeer noodzaaklyk by veelen, en onschadelyk by allen. Ik hebbe in byna allen 't naaft gevolgd de manier van den vermaarden Heer DIMSDALE, geschikt naar den ouderdom en de gesteltenisse der Inentelingen, omtrend op die wyze, dewelke blyken zal uit het Geval van de hier bygevoegde Waarneeminge. — Meest allen hebbe ik, van den beginne af aan tot aan de

de Uitbottinge, of nog langer, indien de Toevallen na dezelve niet geheel ophielden, diergelyke Poeijers als dat Kind, meer of min ſterk volgens de jaaren en 't lighaams-gestel, laaten gebruiken om den anderen dag. In volwaffene hebbe ik in 't begin der Voorbereidinge, en één of twee dagen na de operatie, een Purgeermiddel ingegeven: de kinderen gebruikten, wanneer de ſtoelgang niet genoegzaam was, een buikzuiverend fyroopje. — Allerlei dierlyke ſpyzen, en al wat daar van bereid word, uitgezonderd Melk, wierden vermyd, tot dat de uitbottinge behoorlyk gefchied was: ook wierden wyn, ſpeceryen, en in een woord alles wat verhitten konde, verboden. — Deze voorbereidinge duurde zes, agt, of tien dagen voor de Inenting, naar mate der geſtelteniffen en andere omſtandigheden. In ſommige, die ſlapper van geſtel waaren, wierd wat minder ſtrengheid waargenomen. De gewoone Levenswyze wierd voor 't overige gehouden. — De inentelingen wierden gemeenlyk onder deeze préparatie gezonder en friffer als bevorens: ſommige kinderen wierden 'er door bevryd van wormen, en andere kwaade ſtoffen in de ingewanden: behalven andere voordeelen, die uit deeze manier voortvloeyen.

Ik hebbe my in alle daar door zoo gelukkig zien ſlaagen in deeze Praktyk, dat ik geene redenen altoos vinde, om dezelve te verlaaten. — Tot hier toe is de ſtaat van gezond-

heid in die Perfoonen en kinderen, die door my ingeënt zyn, zoo voordeelig, datze op één na ('t geen, na de herstellinge van de inenting, naderhand door geheel byzondere toevallen is aangetaft geworden) alle niet alleen zeer welvaarende, maar zelfs tot verwonderinge in 't gemeen veel gezonder, als te vooren, zyn. — De nuttigheid dier voorbereidinge is my inzonderheid zeer duidelyk gebleeken in eenige, zoo wel Bejaarde als Kinderen, die, onder het gebruik der voorbereidende Midde-len en Levenswyze, door de natuurlyke besmettinge verrast zyn geworden; of, die op dezelfde manier vooraf behandeld zynde, de natuurlyke Pokjes hebben gekreegen, en daar door die ziekte, even als waarenze ingeënt, zeer gemaklyk ondergaan hebben.

Ik kan niet nalaaten hier in 't voorbygaan aan te merken, dat ik de verkoelende behandeling, en de geheele bestieringe en levens-wyze der Inentelingen, met zeer gelukkige uitkomst, op de natuurlyke pokjes hebbe toegepast, voor zoo verre de Staat der Lyderen, de toevallen der ziekte, de vooroordeelen, en andere omstandigheden zulks toelieten.

Na het doen en behandelen van eenige Inentingen hebbe ik, ten opzigte van de plaats der wondjes of steekjes, geoordeeld best te zyn te verkiezen het dikke der voorarmen in de Jongens, en by de Meisjes even boven de bogten
der

der elleboogen , om dat de ingeënte daar van minder ongemak hebben , en de inenter de wondjes gemaklyker , en zonder ontkleeden of verder ontblooten , kan beschouwen. — Ik behoeve hier niet by te voegen , dat ik by de Meisjes onderscheid maake van wegens de overblyvende lidteekens der gemaakte wondjes. — Het is al zoo onverschillig , of men de wondjes maakt met een lancet , eene platte naalde , of ander scherp werktuig , als de plaats , waar op men de Inentinge doet : om de vreesagtigheid der kinderen te gemoet te komen , hebbe ik my met gemak bediend van het *Cystitome* door den Heer LA FAYE uitgevonden , en beschreeven in de *Mem. de l'Acad. R. de Chirurg. Tom. II. pl. XXII* : waar mede men zoo wel kleine sneedjes als steekjes kan maaken.

In het uitkiezen van de stoffe tot Inentinge hebbe ik ondervonden , dat men van de versche dunne vogt in de pokjes of wondjes niets meer kan verwagten , dan van de etter ; dat het ook weinig ter zaake doet , of deeze wat meer of min oud , dun of dik zy : ik hebbe met allerlei soort ingeënt , en geen onderscheid kunnen bespeuren. Terwyl ik van vry oude en taaye etter de Inentingen hebbe zien vatten , die daar mede terzelve tyd geschiedden , was de etter , die ik gebruikt hadde tot een jong Heertje , 't geen daar van geene pokjes kreeg (schoon het vatbaar was , zoo als by de tweede Inentinge bleek) zeer versch en dun. — Dog in 't algemeen

meen hebbe ik verkozen de entstofte te neemen zoo versc h als mooglyk was, en ten dien einde het voorwerp, van het welk dezelve genomen wierd, in een naby geleegen vertrek te laaten komen, en aanstonds de stofte te gebruiken.

Tusschen de stofte genomen van natuurlyke, of ingeënte, pokjes hebbe ik, ten opzigte der werkzaamheid en uitslag nooit eenig onderscheid bespeurd. — Of het onverschillig zy, de stofte van samenvloeiende of van onderscheidene pokjes te neemen, hebbe ik niet durven waagen te onderzoeken: ook weet ik niet, dat andere zulks gedaan hebben. Dit weete ik ten zekersten, dat vier kinderen zeer gemaklyk en gelukkig de pokjes hebben gehad, by wier Inenting de stofte genomen was van een kind, hetwelk onderscheiden natuurlyke pokken hadde, en binnen twee uren daarna stierf.

Doorgaans hebbe ik meer dan één wondje ter besmettinge gemaakt, zekerheids-halven: dog zoo oppervlakkig als mooglyk was, doordien zulke wondjes, die maar even de huid indringen, veel zekerder vatten, als die dieper ingaan en bloed geeven. Nooit hebbe ik gezien, dat het eenig onderscheid in de ziekte, of grooter getal van pokjes voortbragt, wanneer ik ses, dan wanneer ik minder, wondjes maakte; of wanneer 'er ses, dan wanneer 'er drie, twee, of alleenlyk één vatte, en tot etteringe kwam. On-

Onder alle myne Ingeënte is maar een jong Heertje geweest, waar in ik niet van de eerste, maar van de tweede Inenting, de pokjes hebbe zien voortkomen: in eene Juffer is het twyffelagtig geweest: in alle de overige, die de pokjes gekreegen hebben, heeft de eerste Inenting gevat: dog in verscheide hebbe ik, na twee of drie herhaalde Inenting, geene pokjes zien volgen, schoon by sommige de wondjes de besmettinge wel gevat hadden.

Wanneer de wondjes schielyk, by voorbeeld daags na de gedaane Inenting, reeds zeer rood waaren, en derzelve omtrek onregelmatig zig vertoonde, hebbe ik gemeenlyk gezien, en meermalen voorspeld, dat 'er geene pokjes op volgden, maar dat dezelve binnen vier of vyf dagen, schoon vry sterk ontstoken en verheeven, flauwer wierden, roofjes op de punten kreegen, en spoedig zonder verdere uitwerkinge opdroogden. — Dit hebbe ik, onder verscheide anderen, gezien in eene Mevrouw, dewelke voor vier of vyf jaaren een kind zoogde, 't welk zwaar de pokjes hadde, en daar door toen aan haare borst een pokagtigen uitslag kreeg, waar door haar Ed., die nu driemaal met ses wondjes is ingeënt, van de vatbaarheid voor de pokjes schynd bevryd te zyn geworden. — De egte toestand van de wondjes, die goed gevat hebben, en waar op de pokjes volgen, is elders genoeg beschreeven, om daar mede UWEd. niet op te houden.

Ver-

Verfcheide, die na de eerfte Inentingē maar één, twee, of drie pokjes hadden gehad, dog by welke één of meêr wondjes tot etteringē waaren gekomen, hebbe ik voor de tweede maal ingeënt, zonder eenige uitwerkingē, of ontsteekingē in de wondjes te verneemen, veelmin nieuwe Uitflag te verwekken.

In de wondjes, die gevat hadden, is zoo groot eene verschildendheid bespeurd, dat ik daar omtrent niets algemeens kan opgeeven, 't geen byzonderē opmerkingē verdiend; als dat in veelen, wanneer 'er eenige vogt in begon te komen, in 't midden eene ligte zwartagtige korst (*Eschara*) zig vertoonde, wanneer de Blaartjes geopend wierden. — Ook hebbe ik opgemerkt, dat die wondjes geen zalven of pleisters verdraagen: terwyl men, wanneer de blaaren derzelve by ongeluk open geschaafd zyn, met fyn plukzel, 't zy droog, 't zy in brandewyn nat gemaakt, en, tot dat het van zelve afvald, daar op te houden, alle toevallen gemaklyk kan voorkomen.

Vry dikwyls hebbe ik waargenomen, dat de Ingeënte twee of drie puistjes in de keel hadden, 't geen my niet voorstaat (even zoo weinig als de gemelde zwarte korst) by Anderen gemeld te hebben gezien: dog nooit hebbe ik daar by eenig gevaar ontmoet: de pyn verdween binnen twee dagen, of van zelve, of door behulp van eenig gorgel-water.

Zeer aanmerkelyk is my voorgekomen eene roode Uitflag, of Vuerigheid, niet ongelyk aan de Mazelen, of het Roodvonk, welke veele voor of na de gedaane Inenting overvallen heeft, dog die gemeenlyk zeer geringe toevallen verwekte, en binnen twee dagen over was: terwyl ik dezelve in andere Kinderen of niet, of nauwlyks, in myne Praktyk, terzelve tyd hebbe waargenomen. — Was dezelve toe te schryven aan de pokstofte? Dit is niet te denken, want in veelen is dezelve voor de operatie geschied. — Was dan die Uitflag haaren oorsprong verschuldigd aan de middelen, die ik tot Voorbereidinge gebruikte? Dit is ook niet waarschynlyk, dewyl by anderen, alwaar die middelen niet wierden gebruikt, dezelve ook is waargenomen. Zoude de veranderinge in de Levenswyze daar iets toegebracht hebben? — Ik beken in dit alles geene genoegzaame reden van dat verschynzel te kunnen vinden. — Ondertusschen kan deeze Uitflag, kort na de Inenting volgende, gelegenheid tot misvattinge geeven, gelyk my zelve in den beginne gebeurd is.

Ten opzichte van de Roozige uitflag by en om de wondjes, de puistjes in derzelve omstrekk; den tyd van de toevallen, die de aanstaande uitbottinge aankondigen, en van de uitbottinge zelve; hoewel ik in 't algemeen de Waarnehmungen der latere Schryvers bewaarheid hebbe gezien; hebbe ik nogthans bevonden, dat
men

men in dit alles geene zulke vaste Regelen kan maaken, die niet veelyds uitzonderingen lyden. Dus hebbe ik b. v. by sommigen reeds den zesden of zevenden, by de meesten den tienden of elfden, by eenigen eerst den dertienden of veertienden dag de toevallen zien beginnen, enz.

Duidelyk hebbe ik in verscheide gevallen kunnen waarnemen, dat het Pokgift, door de Inenting aanstonds in het bloed ingebracht wordende, veel zekerder en rasser de vatbaarheid voor de pokjes aan den gang brengt, dan de natuurlyke besmettinge: waar door de Inenting de kinderziekte voortbragt in zulken, die waarschylyk anderzins zouden vry gebleeven zyn geduerende deeze Epidemie, of misschien hun geheel leven: Kinderen, die in huizen, alwaar de natuurlyke kinderpokjes omgingen, waaren geweest, en by welke dus de uitwendige besmettinge waarschylyk plaats gehad hadde, niet tegenstaande zy geene pokziekte voortbragt, kreegen egter de pokjes, wanneerze ingeënt wierden. Dus blykt ook, hoe zoo veel volwassen Menschen, die zoo meenigmaal in de Poktyden alhier vry gebleeven zyn, nu door ééne Inenting die ziekte hebben gekreegen.

Eindelyk moet ik nog aanmerken, dat sedert het midden van November, wanneer de Inenting alhier is begonnen, tot heden toe (geduerende welken geheelen tyd, zoo als ook

nu nog, de natuurlyke Kinderziekte in deze Stad zeer sterk en kwaadaartig omgaande is geweest) niemand der Ingeënte, zoo veel ik hebbe kunnen naspooren, 't zy dezelve de pokjes al of niet, veel of weinig, hebben gehad, op nieuws door de natuurlyke ziekte is aangetast geworden.

Zie daar, Myn Heer! eenige algemeene Aanmerkingen, over de Inenting onlangs alhier geschied: welker getal ik met veele andere zoude hebben kunnen vermeerderen, indien ik niet eene algemeene kundigheid der hedendaagsche manier van deeze Praktyk hadde voorondersteld in het behandelen van deeze Stoffe, en indien ik niet vreesde UWEd. in 't byzonder al te lang te zullen ophouden met zaaken, die U ten vollen bekend zyn, en die door anderen meerendeels uit andere Schryvers genoegzaam nagespoord kunnen worden: waar toe ik het Werkje van den Heer DIMSDALE, door UW. Ed. zoo naauwkeurig vertaald, en dat van den Heer WATSON, het welk de Amsteldamsche Geneesheer, de Heer W. FORSTEN VERSCHUIR, myn zeer geagte Leerling, onlangs in 't nederduitsch overgebracht, en met zyne Byvoegzelen vermeerderd heeft, allen kundigen ten hoogsten aanbeveele.

Ik zal dan alleenlyk hier nog byvoegen de byzondere WAARNEMINGE, van welke ik boven gesproken hebbe, waar in my voornaamlyk

B

dit

dit aanmerklyk is voorgekomen, dat, na de gedaane Inenting, op den gewoonen tyd de toevallen en uitbottinge der pokjes zyn verscheenen, zonder dat aan de gemaakte wondjes enige de minste veranderinge is bespeurd geworden.

Het Zoontje van den Heer B. omtrend twee jaaren oud, zynde zeer teeder van gestel, was door zyne Ouders geduerende den geheelen winter op een goed diët gehouden, en zorgvuldig bewaard tegen allerlei gelegenheden van natuurlyke besmettinge der Kinderpokjes. Geene zwaarigheid ontmoetende, om, op verzoek der Ouders, aan dit Kind, en deszelfs Zusters, de Inenting te doen, schreef ik den 2. Maart dezes jaars de naarovolgende Poeijers voor: *R. Pulv. e. Chel. Cancr. Scr. iv. calomel. gr. xvi. Tart. Emet. gr. j. m. f. Pulv. N. x*: van welke denzelfden avond, en verders om den anderen avond, een poeijer van elk moest gebruikt worden. Het gewoon diët van melkspyze, groentens, en verkoelende voedzels wierd gehouden; zoo als by alle andere. — Den 8. Maart 's avonds deed ik aan hetzelfde de Inenting met goede en versche stoffe van een Meisje, dat natuurlyke pokjes hadde, den negenden dag in volle etteringe staande, met welke op denzelfden tyd ingeënt wierden deszelfs Zusters, en eene jonge Juffer uit Oost-Vriesland, als mede een jong Heer uit Drenthe, die alle door de eerste Inenting daar van

de

de pokjes kreegen. Ik maakte (zoo als ik gezegd hebbe by de Jongens gewoonlyk te doen) twee ligte insnydingen op de beide voorarmen, die ik merkte, dat genoegzaam in de huid zelve indrongen om de besmettinge te doen vatten. — Het kind was zeer welvaarende, en nam dezen avond, zoo als den 2, 4 en 6 geschied was, een poeijer, van welke het genoegzaame stoelgang hadde, om geene andere geneesmiddelen noodig te hebben. — Den 10. beschouwde ik de wondjes, dog vond aan alle dezelve (schoon het bleek datze de huid wel aangedaan hadden) geen de minste blyken van gevat te hebben, zoo als men by veelen den tweeden dag reeds bespeurd. Niets meêr konde ik aan dezelve ontdekken de volgende dagen tot den 15: het kind was en bleef gezond gelyk te vooren. — Waarom ik den 16. Maart de Inenting hervatte, en daartoe gebruikte stoffe van een Inenteling, wiens pokjes reeds begonnen op te droogen. — Daags daar aan, den 17, was het Jongetje 's namiddags wat onlustig, en met koorts bezet: het klaagde over eenige pyn in de keel, en moeilykheid in 't doorflikken: ook was het linker oog uitwendig wat vuerig: de nieuwe wondjes scheenen eenigzins rood te zyn, terwyl de oude (van welke de toevallen, zoudenze pokjes voorstellen, moesten afgeleid worden) als bevoorens niets vreemds vertoonden. De stoelgang minder, dan gewoonlyk, zynde, liet ik 's avonds, met goede uitwerkinge, een steekpil zetten, en nu en dan een eijerlepeltje van een buik-

zuiverend fyroopje ingeeven. — Den 18. was aan de nieuwe wondjes ook niets meêr te zien: de koorts was merklyk beter, ſchoon niet geheel weg: het kind hadde 'smorgens wat miſlyk geweest, en wat gebraakt, dog kort daarna weder wat gegeeten: ook was de keel gemaklyker. Deezen morgen ſcheenen zig, hoe wel twyffelagtig, eenige puiſtjes in 't aangezicht op te doen: de oogleden van 't linker oog waaren wat gezwollen, roozig en toegebakt. Dewyl het fyroopje, nog het poeijer, genoegzaame afgang maakte, liet ik 'savonds een klyſteer zetten, die zeer wel werkte. — Den 19. was 't kind weinig of niets meêr ziek, ſchoon nog wat knorriger als na gewoonte: de pokjes waaren nu duidelyker als gisteren: op de linker-oogleden ſtonden eenige, die oorzaak ſcheenen te geeven tot het opzwellen derzelve, 't geen ik naderhand nog eens in twee ingeënte kinderen aan beide de oogen hebbe ontmoet. — Den 20, 21 en 22, was ik door onpaſlykheid verhinderd het kind te gaan zien: in dien tyd ging alles naar wenſch: de pokjes vorderden naar behooren: door het fyroopje, en door zagte ſteekpilletjes, wierd de ſtoelgang onderhouden. — Den 23 wierd hetzelve by my aan huis bragt: ik bevond het volkomen gezond, vrolyk en wel te vreden: de pokjes waaren volmaakt, vry groot, en reeds aan 't etteren: niets was 'er aan de wondjes, oude of nieuwe, te zien. Op de linker-oogleden ſtonden agt pokjes, die daarin nog eenige zwellinge maakten,

ten, dog het oog zelve was helder, en zonder eenige pyn, rooze, of ontsteeking. Behalven de gezegde, telde ik nog agt pokjes in 't aangezicht: onder de kleederen waaren 'er op het geheel lighaam omtrend zeventig te vinden. — Den 24 zag ik het kind in denzelfden gewenschten staat. De Heer M. VAN GEUNS, vermaard Geneesheer deezer stad, aan welken ik van deeze byzonderheid kennis hadde gegeven, heeft ook deezen dag hetzelfde waargenomen. — De pokjes zyn vervolgens opgedroogd, en na gewoonte der ingeënte schielyk afgevallen, en 't geheel beloop deezer ziekte is in alles gelyk geweest aan de gelukkigste uitkomsten, die de Inenting der Kinderziekte pleegt te hebben.

Het is dus, myns oordeels, zeldzaam en opmerkelyk, een kind door de Inenting de pokjes te zien krygen, zonder eenige veranderinge aan de wondjes, of plaatzen der Inenting bespeurd te hebben. Ik weet niet zoodaanig een voorbeeld by eenig Inenter geleezen te hebben: en men is gewoon het vatten der inenting, en den staat derzelve, uit de veranderingen en verschynzelen dier wondjes te bepaalen. Zoo dat dan ook hier uit blyke, hoe moeilyk het zy de Inenting tot vaste regels te brengen, die geene uitzonderinge zouden lyden. Men diend, zoo als in dit geval blykt, altoos daar op verdagt te zyn.

Maar, zal UWEd. misschien zeggen, is die beschreevene Kinderziekte wel door de Inenting ontstaen? Moetze niet veel eerder aan de natuurlyke besmettinge, die dit Jongetje mooglyk reeds onder de leden hadde, toegeschreeven worden? — Deeze bedenkinge, die ik zelve niet onaangemerkt hadde gelaaten, is my te regt ook door bovengemelden Geneesheer gemaakt: dog, zie hier de redenen, die my beweegen de laatste vraag met *Neen* te beantwoorden. Vooreerst, is het Kind door zyne Ouders tegen zoodanige besmettinge zorgvuldig bewaard geweest voor de Inenting. Ten anderen, zyn de toevallen en de uitbottinge dezer Kinderziekte op den gewoonen tyd ontstaen, zoo als de jonge Heer en Juffer, die op denzelfden tyd, en met dezelfde stoffe, ingeënt waaren, dezelve op deezen tyd ook kreegen: in zyn Zustersje, daar alles langzaamer ging, kwamen de toevallen later. Ten derden, zyn de ongemakken en toevallen, die de natuurlyke pokjes voorafgaan en verzellen, doorgaans veel sterker. — Ik moet verders ook nog aanmerken, dat, indien deeze pokjes door de natuurlyke besmettinge waaren veroorzaakt, het niet min byzonder zoude zyn, dat de wondjes onveranderd zyn gebleeven; nadien de onderzindinge leerd, dat op zulke plaatzen des lichaams, daar door kneuzinge, kwetzinge, schrapinge, of diergelyke oorzaake, vooraf het vel beschaadigd is geworden, zig ook altoos menigvuldige pokjes in de natuurlyke ziekte openbaa-

baaren. — Eindelyk merke ik aan, dat in 't geheel beloop der toevallen, en de staat van de uitflag, alles geweest zy, wat men by ingeënte Kinderziekte gewoon is te zien. Ook hierin heeft het oog iets, 't geen men door woorden niet wel in staat is anderen mede te deelen: dit hebbe ik ten duidelyksten ondervonden in de wondjes, welke, hoewelze klare teekens gaven van gevat te hebben, my nogthans wel haast in den beginne door haare gedaante deden voorspellen, dat 'er geene pokjes op zouden volgen: ik verklaare dit alleenlyk door 't veelvuldig behandelen der Ingeënten, te hebben kunnen doen, en niet te weten, op welke wyze ik aan eenen anderen, zonder de voorwerpen 'er by te hebben, dit zoude kunnen beduiden.

Nog eene Leeringe zal ik uit dit geval trekken, eer ik deezen Brief fluite. Men ziet 'er uit, dat de tweede Inenting van dit kind niets hebbe toegebragt, om den loop der Pokziekte te verergeren en gevaarlyk te maaken. Dit bevestigd, dat men geene ydele vreeze moet hebben, om, wanneer in een Huisgezin iemand door de pokjes overvallen word, aan de overige de inenting te doen, uit hoofde dat de stoffe, daar door aangebragt, de natuurlyke besmettinge, die mooglyk door hen reeds gevat is, zoude vermeerderen en verzwaaren. — Vry van deezen kommer hebbe ik, gelyk ook Andere, in verscheide huizen de Inenting met gewenscht suc-

succes gedaan, wanneer de pokjes, zelfs zeer zwaar, daar in zig opdeeden.

Hoopende dat deeze Aanmerkingen UWEd. eenigzins aangenaam zullen zyn, hebbe ik de eere my met byzondere hoogagtinge te noemen.

Wel Edele Zeer Geleerde Heer!

*U Wel Ed. Dienstwillige
Dienaar*

Groningen •
den 25. Mey 1770.

W. VAN DOEVEREN.

